

رجوع به گذشته یا نگاه به آینده؟

اما زمینه فرهنگی فعلی، مناسب رشد علمی و مشارکت جهانی نبوده و زیستگاه‌های ما به محیط‌های ضد زندگی تبدیل شده است. طراحی غرفه اکسپو می‌بایست در مقیاس جهانی بوده و کشورهای شرکت‌کننده حرفی بزنند که ارزش گفتن داشته باشد. استفاده از تکنولوژی دست دوم و نمایش آن به نوعی بازاریابی برای جذب توریست است. بهتر است سراغ ایده‌هایی برویم که تحقق‌پذیر باشد.

کوروش رفیعی
کارشناس ارشد معماری
مدیر گروه طراحی مهندسان مشاور اثر

اکسپو یا نمایشگاه جهانی یکی از فرصت‌های نادری است که در آن یک کشور می‌تواند آخرین دستاوردهای هنری، فرهنگی و فنی خود را عرضه کند و می‌توان گفت چنین فرصت‌هایی به ندرت برای عرض اندام در برابر کشورهای پیشرفته جهان پیش می‌آید. با وجود این و علی‌رغم تیرهای پرطمطراقی که خبر از حضور قدرتمند ایران در اکسپوی شانگهای می‌داد، متأسفانه ایران دست‌کم به لحاظ معماری چهره‌ای بس کم‌رنگ و ضعیف از خود به نمایش گذاشت. با نگاهی به غرفه ایران در این اکسپو و اکسپوهای قبل مشخص می‌شود که اصولاً مسئولین امر یا اعتقادی به استفاده از متخصصان این امر نداشته یا اینکه شناخت کافی از وجود معماران مستعدی که در داخل و خارج ایران فعالیت می‌کنند ندارند. تنها در اکسپوی ژاپن و کره به طور تصادفی از وجود معمار صاحب‌نامی چون «فرهاد احمدی» بهره گرفته شد که البته در آن زمان نیز به دلیل گرایش‌های خاص مهندس احمدی در معماری، طرح قابل توجهی ارائه نشد. در رابطه با غرفه ایران می‌توان گفت که اصولاً طراحی نشده بود یا اینکه از معمار آن نخواستند بودند که طراحی کند. به همین دلیل تنها به ارائه ماکت ناقصی از پل خواجو بسنده شده بود. البته ممکن است این قبیل کارها در مکان‌های توریستی یا شهربازی‌ها توجیه داشته باشد، اما به نظر نمی‌رسد در یک اکسپوی جهانی که محل رقابت معماران برجسته است، مناسب باشد. لازم به ذکر است؛ غرفه انگلستان که طرحی شبیه به یک قاصدک با پره‌های موج داشت، برنده یک مسابقه معتبر معماری شده است.

در نهایت به نظر می‌رسد برای چنین رویدادی بهتر است مسابقاتی در حد کانسپت به صورت فراخوان عمومی یا محدود با داوری معماران باتجربه و مطرح ایرانی و حتی بین‌المللی برگزار شود تا بتوانیم در آینده به حضور قدرتمندتری از چند اکسپوی قبلی و عرض اندام معماران ایرانی برسیم.

آیا حضور در نمایشگاه جهانی، دستاوردهایی برای توسعه کشور به همراه دارد؟ دو رویکرد اصلی برای معماری غرفه کشورها در اکسپو وجود دارد: بیان تاریخ و تمدن یا معرفی چشم‌انداز علمی و فرهنگی. در ۶ دوره گذشته، ایران کدام سیاست را برگزیده است؟ برای آینده چه باید کرد؟

فرهاد احمدی
کارشناس ارشد معماری
عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی

اکسپوهای جهانی معمولاً مهم‌ترین رویدادهای حرفه‌ای را انعکاس داده و نماینده جریان معماری روز جهان است. مسئله اکسپوهای جهانی که ابتدا در کشور انگلستان برگزار شد، یک اتفاق مدرن بود. در آن زمان، اکسپوها دستاوردهای آوانگارد (پیشرو) جوامع را ارائه می‌کرد. در ابتدای قرن ۱۹، مدرنیسم نوید اختراعات و اکتشافات علمی و فراهم آوردن فرصت‌های جدیدی را به جوامع می‌داد، اما با گذشت زمان، اکسپوها به مسایل دیگری از زندگی بشر نیز پرداختند.

غرفه ایران در اکسپوی ۱۹۶۷ مونترال بنایی مدرن با الهام از مسجد جامع شوشتر بود. در سال ۱۹۸۴ طراحی غرفه ایران برای حضور در اکسپوی ۱۹۸۵ ژاپن با همکاری شرکت ژاپنی «Mitsui» انجام شد. معماری غرفه تلفیقی از معماری ایرانی و معماری «های-تک» بود که یک باغ ایرانی در مقابل آن قرار داشت. ایده من برای طراحی غرفه، استفاده از کاربردی‌های معماری سنتی ایران بود. به این ترتیب حدود ۱۴ کاربردی به صورت علمی بازطراحی، قالب‌سازی و از فایبرگلاس ساخته شد. اندازه‌گذاری دقیق قوس‌ها با حل معادلات هندسه فضایی با توجه به امکانات آن زمان کار بسیار دشواری بود و اجرای آن دو میلیارد دلار هزینه دربرداشت.

غرفه ایران در ژاپن این قابلیت را داشت که منبع الهام در چندین نمایشگاه دیگر باشد. الگوی این طرح را در نمایشگاه (trade fair) دوبی و مکزیک و نیز اکسپوی جهانی کره جنوبی (سال ۱۹۹۳) استفاده کردم که به تدریج تکامل یافت. همچنین مشابه این طرح در اکسپوی هانوفر آلمان و البته با رویکرد زیست‌محیطی اجرا شد.

مقایسه دو غرفه ایران و نگاهی به تحولات اجتماعی کنونی نشان می‌دهد که جامعه ما روز به روز به سمت سوداگری می‌رود. مردم ایران به شرط ایجاد یک زمینه فرهنگی مناسب، می‌توانند خوش‌فکر باشند،

حمزه جهان آرا
کارشناس طراحی صنعتی
مدیر عامل شرکت طرح امروز

شاید بتوان گفت در دوران اطلاع‌رسانی بسیار محدود گذشته، موقعیتی جهت ارائه و تبادل اطلاعات به صورت بین‌المللی، تنها در فضای اکسپوی جهانی مهیا بوده است. موقعیتی که بر بستر رو به رشد علم و فرهنگ روز دنیا بسیار تأثیر گذاشته است. ولی در دنیای امروز تکنولوژی، فاصله‌ها را از میان برداشته و زمان به آرامی، رویکرد کلی اکسپوها را تغییر داده است. رویکردی که در آن کشورها به دنبال ایجاد جرقه‌ای ماندگار هستند تا در اذهان عمومی به نیکی به خاطر سپرده شوند.

در رابطه با موضوعات مطرح‌شده، به دلیل شرایط خاص در دوره زمانی و مکانی، مقایسه طرح‌ها را مناسب نمی‌دانم و معتقد هستم هر دوره از دوره‌های قبلی خود بهتر بوده و در آینده نیز بهتر خواهد شد. با شرایط موجود، طراحی فعلی سالن ایران در اکسپو ۲۰۱۰ شانگهای را بهترین طراحی می‌دانم و استقبال بی‌نظیر از این سالن، گواه این موضوع است.

ضرورت حضور ایران در اکسپو ۲۰۱۰ شانگهای، همان حسرت حضور در جام جهانی فوتبال و حضور کم‌فروغ در المپیک پکن است. "باید باشیم که بگوییم هستیم. اگر نباشیم، نیستیم که بگوییم". رویکرد طراحی در سالن ایران از اصالت و داشته‌های ما نشأت می‌گیرد. داشته‌هایی که ما داریم و باید به آن ببالیم؛ آنچه دیگران ندارند و به آن می‌بالند. اصالت و تمدن ما بستر رشد، تعالی و پیشرفت امروز ما است. با نمادی اصیل از فرهنگ و سنت خویش که با موضوع اکسپو تطابق دارد، بازدیدکننده را جذب سالن ایران می‌کنیم و در داخل با همان بستر به ارائه توانمندی‌های امروز خویش خواهیم پرداخت و کشور عزیزمان را به طور واقعی، همان‌گونه که وجود دارد، نمایش می‌دهیم.

رضا دانشمیر
کارشناس ارشد معماری و شهرسازی
مدیرعامل مهندسان مشاور حرکت سیال

از آنجا که مدارک کاملی از غرفه‌های ایران در اکسپو سال‌های گذشته در دست نیست، لذا نمی‌توان صحبت دقیقی راجع به آنها داشت. اکسپو، نمایشگاهی است که بتواند در معماری و فرهنگ جهان تأثیرگذار باشد. موضوع اصلی اکسپوها چشم‌انداز معمارانه‌ای است که توسط معماران خلاق مطرح می‌شود.

مسئله اکسپو نمایش یکطرفه نبوده، بلکه یک سنتز و حاصل پیوندی از دستاوردهای کشور میزبان و کشور میهمان است. جذابیت اکسپو به دلیل مجهول بودن جواب آن است.

معماری غرفه باید مظهر فکر و ایده‌های هر کشور و نیز مظهر سنت و تمدن آن بوده و در نتیجه اسیر شکل، فرم و هندسه خاصی نباشد. چنانچه معماری ایران بخواهد وارد چین شود، به چه چیزهایی باید اندیشید که بتوان گفتگویی میان دو کشور برقرار کرد؟

حضور ایران در اکسپوهای جهانی ضروری است ولی نه به هر قیمتی. غرفه ایران در اکسپوی ۲۰۱۰ شانگهای هیچ ارتباطی با کشور میزبان نداشته و تکراری از الگوها و موتیف‌های ایرانی است. اینکه ایران، میدان نقش جهان، سی‌وسه‌پل، مسجد شیخ لطف‌الله و ... دارد، نمی‌تواند ما را به جهان معرفی کند. باید بدانیم عصاره تمدنی ایران امروز چیست. سپس با توجه به مسایل و واقعیات ایران امروز (آمارهای جمعیتی، تحصیلی، اقتصادی، نیروهای در حال خروج از ایران، ظرفیت‌های علمی و ...) ایده‌ای برای حضور در کشور میزبان کشف کنیم. ایران معاصر بالاترین جمعیت جوان در سطح دنیا را دارد. جوان ایرانی؛ نابغه، پراترزی و بی‌باک است و مطالبات زیادی دارد. می‌بایست از این شرایط ایده گرفت: "کشوری با جمعیت جوان وارد کشوری با جمعیت پیر می‌شود". این دو نسل چگونه می‌توانند با یکدیگر تعامل داشته باشند؟

جمعیت جوان، سمبل ایران معاصر است، در حالی که ایران چند سال آینده با جمعیتی میانسال روبرو خواهد بود. چنانچه این نیرو به درستی هدایت و از تجربیات صحیح جوانی برخوردار شود، در آینده در مسیرهای مناسبی باشتاب حرکت خواهد کرد و در غیر این صورت سرکوب خواهد شد. به علاوه می‌توان نیروی جوان را در مسیر حضور در اکسپوهای جهانی به کار گرفت و ...

به عنوان طرح منتخب پذیرفته شد.

بدون شک برای شرکت در اکسپوی ۲۰۱۵ ایتالیا هم مشکلاتی وجود دارد. در این فاصله تغییر ریاست جمهوری اتفاق خواهد افتاد و ...

محمد مهدی تندگویان
کارشناس مدیریت برنامه ریزی
عضو هیئت مدیره شرکت نمایشگاه‌های بین‌المللی و
رئیس ستاد اکسپو

سید محمد بهشتی
کارشناس ارشد معماری
عضو هیئت علمی مرکز آموزش عالی میراث فرهنگی،
صنایع دستی و گردشگری

شرکت کردن در اکسپو برای هر کشور مدعی، لازم است. حضور در اکسپوها می‌بایست به اتکای مزیت‌های هر کشور باشد. کشورهای مختلف هر چند سال یکبار فرصت دارند با حضور در اکسپوها، رؤیای مطلوب خود را از آینده به جهان معرفی کرده، توانمندی‌ها، ظرفیت‌ها و مزیت‌های خود را نمایش دهند؛ این تفاوت اکسپو با نمایشگاه‌های دیگر است. ایران چه ظرفیت و مزیتی نسبت به کشورهای دیگر دارد؟ اتکای کشورهای توسعه‌یافته مانند آمریکا به فناوری جدید، به این دلیل است که سرمایه‌ای به نام تجربه تاریخی نداشته و مسئله رجوع تاریخی برای آنها مطرح نیست. از طرف دیگر، کشورهایی مانند ایران، هند، چین و امثال آنها، چنانچه بخواهند دستاوردها و تکنولوژی خود را معرفی کنند، خطای مضاعف است. بعید است که ایران بتواند جایگاه رفیعی در میان کشورهای صاحب تکنولوژی داشته باشد.

غرفه ایران در اکسپوهای جهانی باید «ایرانی‌بودن» را عرضه کند، حتی اگر بخواهد از تکنولوژی روز بهره بگیرد. اهمیت این مسئله، فوق‌العاده است و می‌توان هر چند سال یکبار از یک منظر متفاوت برای نمایش ایرانی‌بودن بهره گرفت و حرف جدیدی مطرح کرد. ما امروزه در ایران نسبت به تکنولوژی، دچار خلط مبحث هستیم. تکنولوژی برای این است که مشکل ما را به شیوه‌ای آسان‌تر، ارزان‌تر و مطمئن‌تر مرتفع کرده و ما را از راه کوتاه‌تری به مقصد برساند؛ همانند قاطری که انسان را حمل می‌کند. در حالی که متأسفانه، تکنولوژی در صد سال اخیر ایران همانند قاطری بوده که انسان، آن را به دوش می‌کشیده است.

برای نمایش ایرانی‌بودن غرفه، ضرورتی ندارد ادای معماری گذشته‌مان را در بیاوریم. باید سعی کنیم ایرانی‌بودن در باطن بنا به منصفه ظهور برسد و در آن صورت، حتما در ظاهر آن هم انعکاس خواهد یافت. امروزه بحث معماری پایدار از مباحث مطرح دنیا با هدف فراهم کردن شرایط زیست پایدار برای انسان در زمینه انرژی، کشاورزی، معماری و ... تا قبل از دوره مدرن، معماری ایران در این راستا بیشترین و خلاقانه‌ترین حرف‌ها را داشت. به عنوان مثال، مدیریت آب‌های شیرین در بحث توسعه پایدار در استان اصفهان بود که به احداث پل خواجو منجر شد. پل خواجو، بیانگر تعامل انسان با محیط طبیعی بوده و حلقه مهمی در زنجیره توسعه پایدار است. بنابراین نگاه سطحی و دکوراتیو به معماری گذشته، امری خلاقانه نیست.

ایران می‌تواند با حضور در اکسپوها به تمام جهان خبر دهد که متوجه شده است باید درس‌هایی از تجربه تاریخی خود بیاموزد. اگرچه هنوز این رؤیا محقق نشده است.

اکسپوی امسال با موضوع «شهر بهتر، زندگی بهتر» و پنج زیرموضوع در شانگهای چین برگزار شده و ایران با انتخاب زیرموضوع «تنوع فرهنگ شهری» برای اولین بار در سطح ملی شرکت کرده است. مسلماً حضور ما در اکسپوی ۲۰۱۰ (به دلیل کمبود زمان و اعتبارات و نیز دخالت مسایل سیاسی) ایده‌آل نیست، اما بزرگترین دستاورد آن، ملی کردن این پروژه بود؛ روز ملی ایران در اکسپوی شانگهای با حضور رئیس جمهور برگزار شد و ما نگرانی تعاریف ملی برای حضور در اکسپوی پنج سال دیگر - در اکسپوی ایتالیا - را نداریم.

هر کشور با تعریفی که از ایده‌پردازی، طراحی و نحوه ساخت سالن دارد، در اکسپو حضور می‌یابد. غرفه ایران در اکسپوهای گذشته، معماری خاصی نداشت؛ تنها به طراحی فضاهای داخلی پرداخته می‌شد و طراحی فضای بیرون سالن، مطرح نبود. این اولین بار است که فضای بیرونی و فضای داخلی، هر دو با معماری منتخب ایرانی طراحی شد.

اوایل سال ۱۳۸۸ با صدور مصوبه‌ای در هیئت دولت، کل پروژه به سازمان میراث فرهنگی واگذار و مدیریت آن از شرکت سهامی نمایشگاه‌ها گرفته شد و ما تنها از اعضای شورای سیاست‌گذاری بودیم. اما پس از مدتی با لغو مصوبه قبلی، مجدداً این مسئولیت به ما بازگردانده شد. این مسئله حدود شش ماه این پروژه را به تعویق انداخت. بنابراین طراحی غرفه حدوداً هفت ماه و ساخت آن دو ماه به طول انجامید.

کل اعتبارات اختصاص‌یافته از طرف دولت برای شرکت در این نمایشگاه، ۵ میلیارد تومان بود که این بودجه شامل امور بسیاری هم‌چون مأموریت‌ها، اقامت، ساخت‌وساز، نگهداری، نظافت سالن و ... می‌شود. بنابراین طراحی و ساخت سالن می‌توانست بودجه‌ای حدود ۲ میلیارد تومان را به خود اختصاص دهد. رئیس جمهور دستور داده بود که از سوی هیئت دولت اعتباری معادل ۲۰ میلیارد تومان به پروژه اختصاص دهند که این امر محقق نشد.

به علاوه برای استفاده از بودجه ۶۵۰ هزار دلاری که اتحادیه یوفی به هر شرکت‌کننده اختصاص می‌داد، می‌بایست قوانین مشخصی را رعایت می‌کردیم. نتیجه این بود که طراح یا معمار ایرانی نمی‌توانست برای اجرای پروژه حضور داشته باشد. بنابراین ساخت سالن به پیمانکار چینی واگذار شد.

من از همان ابتدا اصرار داشتم که پروژه در سطح متفاوتی بالا بیاید، کمیته‌ای از نهادها و وزارت‌خانه‌ها و مؤسسات متعدد تشکیل شود و هر کدام وظیفه‌ای بر عهده بگیرند. زیرا این پروژه فراتر از سطح اعتبارات یک شرکت بود. مشکل اساسی ایران این است که ما هنوز یاد نگرفته‌ایم خودمان را معرفی کنیم. ما با نهادها، وزارت‌خانه‌ها و مؤسسات بسیاری مکاتبه و تقاضا کردیم که آخرین دستاوردهای علمی - تکنولوژیکی خود را (برای معرفی در فضای بین‌المللی اکسپو) در اختیار ما قرار دهند؛ ولی متأسفانه هیچ‌کدام همکاری نکردند. ما حتی در بخش خصوصی هم نتوانستیم حمایتی جلب کنیم. از آنجا که نیروهای کارشناسی بهتر از نیروهای مدیریتی عمل می‌کنند، شرکت سهامی نمایشگاه‌ها با توجه به زمان و اعتبار کم، فراخوانی برای طراحی غرفه داد و با توجه به تجارب طراحی و اجرایی سال‌های گذشته، طرح معماری شرکت «طرح امروز»